

วิจารณ์หนังสือ : Book Review

นิพพานพุทธทาส*

Nipphān Phuththa Thās Bhikkhu

ผู้เขียน: พุทธทาสภิกขุ

Author: Buddhadasa Bhikkhu

พระครูประโชติธรรมวงศ, พระมหามิตร จิตตปัญโญ¹ และหม่อมหลวง บัวระภา²

Phrakru Prachotdhammavong, Phramaha Mit Thitapanyo and Homhuan Buarabha

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹

มหาวิทยาลัยขอนแก่น²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

KhonKaen University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: chingchai072@gmail.com

1. บทนำ

ในโลกใบนี้มีศาสนาหลายศาสนา อาทิเช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละศาสนามีศาสดาหรือเจ้าลัทธิ เป็นผู้ค้นพบหลักธรรมของแต่ละศาสนา หลักธรรมคำสั่งสอนนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นหลักแห่งการประพฤติปฏิบัติเพื่อความสุขหรือสันติสุข สันติภาพทั้งต่อตัวตนเองและผู้อื่น รวมทั้งมวลมนุษยชาติที่อาศัยอยู่ในโลกนี้

ความหมายอันแท้จริงของศาสนา คือว่า “ศาสนาจะต้องทำให้ผู้ปฏิบัติตามนั้นพบความสุข และเกิดประโยชน์สุขต่อผู้อื่นและชาวโลก” จึงถือว่าเป็นศาสนาที่แท้จริง แต่ละศาสนานั้นก็มีองค์พระ

ศาสดาที่แตกต่างกันและมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน มากหรืออาจกล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของแต่ละศาสนาแตกต่างกัน ศาสนาคริสต์มีเป้าหมายเพื่ออยู่กับพระเจ้า อิสลามมีเป้าหมายไปรวมอยู่กับพระเจ้า ศาสนาพราหมณ์มีเป้าหมายพรหมเป็นสิ่งสูงสุด แต่พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ทรงเหตุผล มีคำสอนที่มีระบบ ระเบียบ เป็นสัจจะทันสมัยอยู่ตลอดเวลา และมีเป้าหมายแห่งชีวิตที่มีศาสนาและปฏิบัติตามศาสนาจะต้องถึงฝั่งแห่งความเป็นอมตะ นิรันดร์ หรือพ้นทุกข์อย่างเด็ดขาดโดยสิ้นเชิง สมบูรณ์แบบที่สุด คือ พระนิพพาน

นิพพาน คำนี้จึงถือว่าเป็นคำที่มีความศักดิ์สิทธิ์สูงสุด พระพุทธเจ้าพระองค์ได้วางหลักปฏิบัติ

*ได้รับบทความ: 29 สิงหาคม 2561; แก้ไขบทความ: 7 มีนาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 26 กรกฎาคม 2562

Received: August 29, 2018; Revised: March 7, 2019; Accepted: July 26, 2019

อย่างชัดเจน เช่น หลักธรรมที่เป็นโลกียธรรมและหลักธรรมที่เป็นโลกุตระธรรมเหนือโลก แต่ต้องปฏิบัติตามขั้นตอน คือ ปรียติ การศึกษาเล่าเรียน เรียนรู้สู่การปฏิบัติ ปฏิบัติ คือลงมือทำ ปฏิบัติตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยวิธีแห่งการปฏิบัติที่ถูกต้องไม่ผิดเพี้ยน เช่น หลักแห่งการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์จนกระทั่งหมดทุกข์แบบดับสนิทไม่เหลือเชื้อเลย คือ ไตรสิกขา ซึ่งท่านผู้รู้ได้ให้ความหมาย ดังนี้

ลิกขิตตพพาติ สิกขา แปลว่า ธรรมชาติได้อันบุคคลพึงศึกษา เพราะเหตุนี้ชื่อว่า สิกขา สิกขณํ สิกขียตติ วา สิกขา แปลว่า การศึกษาอีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาติใด อันเขาย่อมศึกษาเพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินี้ชื่อว่า สิกขา (Phra Phuthṭha P. Piya Thera, 1993 : 485) สยฺเตนอิกขตติ สจฺจเตนอิกขตติ สิกขา แปลว่า บุคคลย่อมเห็นตนเองย่อมเห็นจริงด้วยธรรมชาตินั้นเหตุนี้ธรรมชาตินั้นชื่อว่า สิกขา การปฏิบัติตามไตรสิกขา เป็นการปฏิบัติเพื่อดับทุกข์และเป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจนกระทั่งถึงสภาวะที่เป็นบรมสุขที่แท้จริง คือ พระนิพพาน ไตรสิกขา 3 ประการคือ (The threefold Training) การศึกษาทั้ง 3 ประการมีหัวข้อดังนี้ 1) อธิศีลสิกขา การศึกษาในด้านความประพฤติทางกาย วาจา และอาชีพให้มีชีวิตที่สุจริตและเกื้อกูล (Training un Higher Morality) 2) อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาต้นสมาธิหรือพัฒนาจิตใจให้เจริญได้ที่ (Training un Higher Morality หรือ Concentration) 3) อธิปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาในปัญญาสูงขึ้นไปให้รู้คิดเข้าใจเห็นตามเป็นจริง (Training in Higher Wisdom) เมื่อผู้สนใจปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาแล้วย่อมถึงผลเป็นแน่แท้ คือ 3

ปฏิเวธ หมายถึง ผลจากการปฏิบัติตามกระบวนการหรือขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้วย่อมถึงมรรคผลนิพพานอย่างแน่นอน

นิพพาน จึงเป็นความหมายที่มีความสำคัญต่อทุกชีวิตที่ศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากที่สุดเพราะเป็นเป้าหมายสูงสุดในการศึกษาและปฏิบัติตามธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นที่ดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นความว่างจากกิเลส ความร้อนแห่งไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ เข้าไม่ถึงความสมบูรณ์ที่สุด ผู้เข้าถึงพระนิพพานจะไม่ได้มาเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีกต่อไป นิพพานจึงเป็นสิ่งที่ควรใส่ใจ ทำความเข้าใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อมีจุดเริ่มต้นจึงมีจุดสิ้นสุด

ดังนั้น หนังสือนิพพานเล่มนี้เป็นหนังสือ ร่องรอยมรดกธรรมของท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ “ท่านพุทธทาสภิกขุ” แห่งสวนโมกข์พลาราม อำเภอไชย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งท่านเป็นนักศึกษาค้นคว้าลงพื้นที่สู่การปฏิบัติจริงภาคสนาม โดยอาศัยกายอันยาวาวหนาคืบของท่านเป็นห้องและเครื่องมือทดลองจนเห็นผลเป็นที่ประจักษ์ได้รับผลจากการศึกษามาปฏิบัติ นำมาบอกเล่ากันว่า “นิพพานพุทธทาส” จะเป็นกุญแจไขไปสู่ปัญญาเพื่อประโยชน์ต่อผู้ใคร่สนใจ ใฝ่รู้ในเรื่องมรรคผลนิพพานต่อไป

2. เนื้อหาของบทวิจารณ์

ในเนื้อหาของหนังสือนี้มีประเด็นให้กรอบในการวิจารณ์ ดังนี้

1. การออกแบบในส่วนของปกหนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือที่เป็นขนาดเล็ก ฉบับพกพาติดตัว

ไปได้ทุกที่ เมื่อวัดดูแล้วได้ผลมาคือ กว้าง 12 เซนติเมตร ยาว 18 เซนติเมตร ซึ่งถือว่าเป็นการ ออกแบบจัดรูปทรงในการเน้นดึงดูดความน่าสนใจ ของผู้ศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างมาก เพราะในความ รู้สึกส่วนลึกๆ ที่เป็นจริงของคนเราทุกคนไม่ว่า จะเป็นนักเรียน นักศึกษา พ่อค้า ประชาชน ผู้ประกอบอาชีพทุกประเภทรวมไปถึงผู้นำและ ระดับปัญญาชน ตลอดจนพระภิกษุสามเณร แม้ซี ผู้สนใจในธรรมทั้งหลาย พอเห็นหนังสือเล่มนี้ทันที ก็จะเกิดความรู้สึกอยากหยิบขึ้นมาอ่านทันทีเพราะ ความรู้สึกที่ว่ามันเล่มเล็ก คงอ่านจบภายในเวลา อันสั้น เพราะส่วนมากชาวพุทธเราทุกวันนี้ให้ความสนใจใฝ่ธรรมกันน้อยมาก อยากจะรู้อยากจะเข้าใจ กันอยากไปสวรรค์นิพพานแต่ไม่ยอมลงทุน อะไรเลย เมื่อไม่ยอมลงทุนคือลงมืออ่านศึกษาค้นคว้าแล้วมุ่งสู่การปฏิบัติแบบจริงจังยังไม่มี โอกาสที่จะซึมหรือสัมผัสกับนิพพานเลย เช่น คำว่า นิพพานชั่วขณะ หรือเป็นสภาวะนิพพานแบบ ซึมลงที่ท่านเจ้าคุณอาจารย์พุทธทาสภิกขุท่านได้ บรรยายไว้อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น หนังสือเล่มนี้ มีจุดเด่นสำคัญที่เป็นแรงบันดาลใจ แรงดึงดูดเบื้องต้นให้ผู้คนทั้งหลายเกิดความอยาก ดังหลักหัวใจ นักปราชญ์ที่ว่า 1) ต้องเป็นผู้ที่จักฟัง 2) ต้องเป็นผู้รู้จักคิด 3) ต้องเป็นผู้ที่รู้จักถาม 4) ต้องเป็นผู้เขียน และ 5) ต้องเป็นผู้ที่อ่านหรือค้นคว้าแสวงหาความรู้ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นหนังสืออันเป็นกุญแจที่จะนำ ผู้ศึกษาค้นคว้าได้สัมผัสเนื้อในของสาระเข้าสู่ นิพพานในเล่มนี้จึงเป็นจุดเด่น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นภาวะที่เด่นในความด้อย จึงเป็นจุดสนใจของ ผู้อ่านทั้งหลาย

2. การนำรูปของอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ผู้เป็นนักปราชญ์ระดับโลกไว้ที่หน้าปกเป็นแรงจุด เด่นหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้ใฝ่รู้ทั้งหลายใคร่ อยากเปิดอ่านดู เพราะ 1 รูปภาพนั้นสามารถที่จะ บรรยายได้เป็นพันคำพูด ในส่วนนี้นั้นท่านอาจารย์ พุทธทาสภิกขุเป็นปราชญ์แท้ที่มีประวัติผลงาน มากมายท่านได้นำประสบการณ์ชีวิตตลอดระยะเวลาที่ท่านได้มุ่งแสวงหาสาระอันแท้จริงแห่งชีวิต ด้วยการศึกษาค้นคว้าในภาคแห่งการปฏิบัติธรรมจนเป็น ที่พอใจจนจบเปรียญธรรม 3 ประโยค นักธรรมเอก จึงมุ่งหน้าสู่สวนโมกข์กลางกรุงเทพมหานคร เข้าสู่การ ปฏิบัติจึงได้รับผลคือ ปฏิเวธธรรมเป็นที่น่าพอใจ จนเป็นที่มาของนามใหม่ของท่านคือ “พุทธสา ห์ นิยาเทมิ สรรพชีวิตลจฺจิทฺตํ พุทฺธสสาหสมิ ทาโส ว พุทฺโธ เม สามิกิสสาโร อิติ “พุทธทาโส”

ข้าพเจ้ามอบชีวิตและร่างกายนี้ถวายแด่ พระพุทธเจ้า ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นนายของข้าพเจ้า เพราะเหตุดังว่า มานี้จึงชื่อว่า “พุทธทาโส” ซึ่งคำประกาศในนาม พุทธทาโส ซึ่งได้มาจากภาษาบาลีปรากฏเป็น ครั้งแรกในงานเขียนตามรอยพระอรหันต์ และจาก บันทึกของท่านเมื่อวันที่ 20 กันยายน พุทธศักราช 2477 เขียนไว้ว่า

“...ชีวิตของข้าพเจ้าสละทุกอย่างมุ่งหมาย ต่อความสุขนี้ และประกาศความสุขนี้เท่านั้น ไม่มี อะไรดีกว่านี้ในบรรดามีอยู่ในพระพุทธศาสนา...” (Thammasapa, 1995 : 14) ผลงานของท่านท่าน ทุกเรื่องล้วนมีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ ไม่มีคำ สอนใดเลยหรือผลงานใดเลยของท่านพุทธทาสที่จะ ทำให้ผู้อ่าน ผู้ศึกษา ผู้สนใจในธรรมทั้งหลายเป็น

ผู้หลงมกมาย แต่เมื่อได้ศึกษาแล้วจะเป็นผู้รู้และเข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน ไม่หลงมกบอดต่อไป ดังนั้น หน้าปกที่มีรูปท่านพุทธทาสจึงเป็นจุดเด่นและบอกอะไรบางอย่างว่านี่คือผลงานอีกชิ้นที่สำคัญของท่านพุทธทาส

3. การใช้ตัวหนังสือหน้าปกว่า พุทธทาส อินทปัญโญ และนิพพานนั้นใช้ตัวหนังสือตัวโต มีขนาดใหญ่สื่อความหมายให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในหนังสือเล่มนี้ต้องบรรจุความหมาย ลักษณะอาการของนิพพานแน่นอน อันเป็นจุดเด่นที่สำคัญของหนังสือเล่มนี้ และด้านล่างหน้าปกมีบทความสั้นๆ อันแฝงนัยแห่งนิพพานอันเป็นตัวล่อชวนให้อยากยิบเปิดอ่าน เพราะบทความนี้เป็นบทความสั้นๆ ที่ให้ความหมายของหนังสือเล่มนี้ทั้งเล่มอันมีความหมายพอที่จะให้คนที่อ่านออกเขียนได้พอรู้และเข้าใจคำว่านิพพาน เป็นคำง่ายๆ ให้ความหมายตรงเข้าใจง่ายดังนี้ การนิพพานของมนุษย์เราโดยที่แท้ก็คือที่จิตของคนเราเข้าถึงสภาพแห่งความไม่มีความเร่าร้อนเผาผลาญ ความเสียบแทงยอกตำ และความผูกพันร้อยรัดอย่างเด็ดขาดสิ้นเชิงโดยประการทั้งปวง นั่นเอง จากบทความนี้บ่งบอกให้รู้และทราบว่า นิพพานไม่ได้อยู่ในที่อื่นแต่หากนิพพานนั้น คือการดับกิเลสและกองทุกข์เป็นโลกุตตรธรรมและเป็นจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา (Phra Prom Khunaporn (P.A. Puyutto), 2015 : 167) คำว่า นิพพาน “มีความหมายเป็นความดับสนิท แห่งความเร่าร้อนเผาผลาญเสียบแทงยอกตำ และความผูกพันร้อยรัดมีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ โดยตัดต้นเหตุแห่งความเป็นอย่างนี้มีอยู่อย่างเป็นอนันตกาล คือ มีอยู่ในที่ทุกแห่งทุก

เวลา พร้อมทั้งจะปรากฏแก่จิต ซึ่งปราศจากกิเลสอยู่เสมอ เราจึงกล่าวว่านิพพานมีสภาพเป็นนิรันดร์ มีอยู่ในที่ทุกแห่งทุกเวลาอย่างไม่มีขาดระยะใกล้ชิดติดตัวเราในวัฏสงสารนี้เอง หากแต่เข้าไม่ถึงหรือมองไม่เห็นเพราะจิตมีกิเลสซึ่งเป็นเปลือกชนิดหนึ่งห่อหุ้มอยู่”

สรุปลักษณะรูปเล่มสีที่ใช้ก็เป็นสีที่มีความรู้สึกเย็นตาพาให้เบาใจ เพราะสีขาวและสีเขียวสื่อความหมายที่เป็นธรรมชาติพอเห็นก็สะดุดตาสรุปโดยภาพรวมของรูปเล่มมีความสวยงามกะทัดรัดดีมาก

4. ในบทนำของหนังสือ สื่อถึงท่านพุทธทาสภิกขุได้พยายามชี้ทางออก บอกทางถูกให้แนวความคิด ทศนคติของตนในสมัยนั้น และจนถึงปัจจุบันให้เข้าใจนิพพานในความหมายที่ให้เป็นปัจจุบัน ท่านจะพยายามสื่อความหมายแห่งพระนิพพาน ให้คนเห็นว่านิพพาน มิได้หมายถึงบ้านเมืองหรือโลกของพระผู้เป็นเจ้าที่เต็มไปด้วยความสุขชนิดที่ไฝฝินกันและเป็นอยู่อย่างนิรันดร์ (Publisher, 1999 : 8) ซึ่งในมุมมองของปุถุชนคนผู้ยังหนาไปด้วยอวิชชา กิเลส ตัณหา ราคะ ย่อมมีความสงสัยเป็นแน่ว่า พระนิพพานอยู่นั่นแห่งใดเกิดนานาทัศนะต่อการมีความคิดเห็นในเรื่องนิพพาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังมี การโต้แย้งขัดแย้ง วิวาทะเกี่ยวกับพระนิพพานอยู่เรื่อยมา เช่น นิพพานเป็นอีกเมืองๆ หนึ่งเป็นเมืองแก้ว นิพพานเป็นอิตตาหรืออนัตตา นิพพานมีสภาพขาดสูญหรือนิพพานดับ แม้แต่พระอริยสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในประเทศไทยของท่านคงถึงจุดนี้แล้วจึงสามารถนำความหมายแห่ง

พระนิพพานมาบรรยายอธิบายให้ผู้มีติดบอดทั้งหลายได้รู้และเข้าถึงนิพพานตามที่ตนของท่านมุ่งเน้นให้เราย้อนกลับมาดูที่ตัวเราสำรวจดูตัวเรา เพราะคำว่านิพพานมีอยู่ทุกที่นั่นหมายความว่าสภาวะนั้นมันต้องเกิดกับตัวเราเองจึงควรชำระจิตใจกระเถาะเปลือกอวิชชากิเลสให้หมดสิ้นไป แล้วพระนิพพานจะปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนและเมื่อคราใดนิพพานเกิดขึ้นในจิตดวงใดทุกข์ทั้งหลายก็จะหมดสิ้นไป ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า กิเลสและความทุกข์ไม่อาจจะอยู่ในสภาพเช่นนั้น ฉะนั้น จึงกล่าวว่านิพพานไม่เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกิเลส แต่เป็นแดนที่ดับสนิทของกิเลสและความทุกข์

เมื่อจิตประกอบด้วยปัญญามองเห็นสภาพแห่งความเป็นเช่นนั้นของพระนิพพานห่วงเอานิพพานนั้นเป็นอารมณ์ โดยมีความสดสังเวช โดยความหลงของตนในกาลก่อนแล้วกิเลสก็เริ่มเหือดแห้งไป ความทุกข์ก็เหือดแห้งไปตาม ฉะนั้น จึงกล่าวว่า นิพพานเป็นธรรมเครื่องดับกิเลสและความทุกข์ทั้งหลายนิพพานนั้นเป็นสภาพอันเป็นความดับสนิทแห่งความเร่าร้อนเผาผลาญ เสียบแทง ยอกตำและความผูกพันร้อยรัดของมนุษย์ในทางจิต ดังกล่าวแล้วกริยาที่ความเร่าร้อนเป็นต้น เหล่านั้นดับลง นั่นคือกริยาที่จิตถึงความสิ้นกิเลสหรือลุลถึงนิพพาน ซึ่งท่านพุทธทาสเน้นเสมอว่าตัวปัญญาที่อบรมมาดีแล้วก็คือ ปัญญาพิจารณาในเบญจขันธ์ ดังในคัมภีร์ สัทธัมมปทาสนี อรรถกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรคว่าตามที่พระสารีบุตรมหาเถระ พระธรรมเสนาบติได้แสดงกาลิณีวิปัสสนาวิธี โดยการพิจารณาของผู้บำเพ็ญเพียรภาวนาเห็นสภาวะธรรมธรรมทั้ง 2 ฝ่ายจึงยังลงสู่สัมมัตตานิยาม

(แปลว่า ความแน่นอนด้วยสภาวะโดยชอบ หมายถึงโลกุตตรมรรค เมื่อว่าโดยพิเศษ ได้แก่ โสตาปัตติมรรค ซึ่งมีสภาวะแน่นอนที่จะตรัสรู้ในภายหน้า) (Tripitaka 2/367) คือหยั่งลงสู่ความเที่ยงต่อการบรรลุ มรรค-ผล-นิพพาน ว่าเมื่อผู้บำเพ็ญเพียรภาวนาพิจารณาเห็นเบญจขันธ์ (อุปาทินนสังขาร) โดยเห็นว่าเป็นธรรมชาติที่ไม่เที่ยง 1 เป็นทุกข์ 1 เป็นโรค 1 เป็นดังหัวฝี 1 เป็นดังลูกศร 1 เป็นความลำบาก 1 เป็นอาพาธ 1 เป็นอย่างอื่น 1 เป็นของขำระ 1 เป็นเสนียด 1 เป็นอุปาทว 1 เป็นภัย 1 เป็นอุปสรรค 1 ความหวั่นไหว 1 เป็นความผูกพัน 1 เป็นของไม่ยั่งยืน 1 เป็นของไม่มีอะไรต้านทาน 1 เป็นของไม่มีอะไรป้องกัน 1 เป็นของไม่เป็นที่พึ่ง 1 เป็นของว่าง 1 เป็นของสูญ 1 เป็นอนัตตา 1 เป็นโทษ 1 เป็นของมีการแปรปรวน 1 เป็นธรรมดา 1 เป็นของหาสารมิได้ 1 เป็นมูลแห่งความลำบาก 1 เป็นดังเพชฌฆาต 1 เป็นความเสื่อมไป 1 เป็นของมีอาสวะ 1 เป็นของอันปัจจยปรุงแต่ง 1 เป็นเหยื่อแห่งมาร 1 เป็นของมีการเกิดเป็นธรรมดา 1 เป็นของมีการโสภเคราะห์เป็นธรรมดา 1 เป็นของมีการแก่เป็นธรรมดา 1 เป็นของมีการป่วยเป็นธรรมดา 1 เป็นของมีการตายเป็นธรรมดา 1 เป็นของมีการร่ำไรเป็นธรรมดา 1 เป็นของมีการคับแค้นใจเป็นธรรมดา 1 เป็นของมีการเศร้าหมองเป็นธรรมดา 1 (รวม 40 ข้อ)

เธอนั้นย่อมได้ “อนุโลมขันติ” (ในที่นี้หมายถึง วิปัสสนาญาณนั้นแหละที่คล้อยตามโลกุตตรมรรค ได้แก่ โคตรภูญาณ) (Pali Tripitaka 17/198/132) คือ ย่อมได้วิปัสสนาปัญญาว่าสังขารทั้งปวงเป็นสภาพไม่เที่ยงเป็นอนัตตา

เมื่อผู้บำเพ็ญเพียร พิจารณาเห็นความดับแห่งเบญจขันธ์เป็นนิพพาน (วิสังขารธรรม) ที่มีสถานะที่ตรงกันข้ามกับสถานะของสังขารธรรมทั้งปวง (40 ข้อ) ดังกล่าวข้างต้น เธอ นั้น ย่อมก้าวลงสู่ “สัมมัตตนิยาม” คือ หยั่งลงสู่ความเที่ยงต่อการบรรลุมรรค ผล นิพพาน

5. โดยนัยอันสำคัญนี้ย่อมจะมองเห็นว่า ท่านพุทธทาสท่านพยายามที่จะอธิบายเรื่องนิพพาน หรือปัญหาที่จะนำพาสู่นิพพานจากเรื่องที่ยากท่านอธิบายใช้คำที่ง่ายต่อการเข้าใจไม่ได้หนีจากหลักเดิมในการอธิบายขยายความโดยได้ยึดหลักเดิมตามพระไตรปิฎกและอรรถกถาฎีกาแต่ท่านแตกฉานมาก เพราะท่านศึกษาจริงและปฏิบัติตามจนได้รับผลปฏิบัติแจ้งจริงถอดรหัสมาให้ผู้อ่านเข้าใจและพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าพระนิพพานไม่ได้อยู่ไกลเกินเอื้อม อย่างมัวไปรอพระนิพพานเมื่อตายแล้ว แต่จงทำนิพพานให้ปรากฏในตอนเป็นๆ นิพพานเดี๋ยวนี้และขณะนี้ จึงเกิดหลักการแห่งการขัดเกลาเป็นการประพุดติดตามธรรมที่มุ่งเน้นเพื่อนิพพาน หรือ จิตว่างของเจ้าคุณอาจารย์ว่า เนื่องจากส่วนโมกข์มีหลักการที่ให้คนเจอกับธรรมชาติเพื่อเรียนรู้จากธรรมชาติให้มากที่สุด คือ ไม่ปรุงแต่งอะไรให้มากที่สุด คือยังปรุงแต่งก็ยิ่งยุ่งยากและยิ่งเพิ่มทุกข์

หลักการแห่งสวนโมกข์จึงมีว่า “กินข้าว जानแมว อาบน้ำในคู เป็นอยู่อย่างทาสหรือเป็นอยู่อย่างตายแล้ว และทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่าง” กินข้าว जानแมว ก็คือไม่พินิจในเรื่องกิน กินเพื่อให้ร่างกายดำรงอยู่ได้เพื่อที่จะทำหน้าที่ต่อไป ดังที่พระพุทธองค์อุปมาว่า เหมือนการหยอดน้ำมันที่

เพลากวียน ให้มันลื่นๆ ไป ไม่ใช่กินเพื่อความเอร็ดอร่อยอิมหมิพิมัน มัวเมาอื้อวอดกันเพื่อส่งเสริมกิเลส อาบน้ำในคู ก็คือ เดิมทีพระที่สวนโมกข์จะอาบน้ำกันในคูที่อยู่ข้างสวนโมกข์ แต่อาศัยความว่า อาบน้ำในห้องน้ำก็ได้แต่เป็นห้องน้ำที่สร้างแบบง่ายๆ ไม่ต้องมีสุขภัณฑ์ที่สวยงาม หรือมีเยอะเยอะมากมายเอาพอว่าให้สำเร็จประโยชน์เท่านั้นเป็นอยู่อย่างทาส ก็คือ ไม่พูดไม่ปริปาก จะลำบากยากเข็ญอย่างไรไม่ปริปาก เป็นอยู่อย่างตายแล้ว ก็คือไม่ต้องเป็นทุกข์อีกต่อไป คนที่ตายแล้วไม่มีทุกข์อย่างที่เขาเรียกว่าพ้นทุกข์ เพราะไม่มีได้ไม่มีเสีย ไม่แพ้ไม่ชนะ เพราะมันตายแล้วเป็นอยู่อย่างตายแล้วนี้ หลักสูตรเกี่ยวกับความว่างของสวนโมกข์ ก็คือ ให้ทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่างไม่ต้องการับประโยชน์ตอบแทน ไม่ต้องการรับคำขอบใจ เพื่อฝึกฝนตัวเองว่าขณะที่ทำงานเหนื่อยเท่านั้นรู้สึกมีตัวกูของกูหรือเปล่า แม้ขณะเข้าใกล้เพื่อนฝูงบุรุษที่ 1 บุรุษที่ 2 ขึ้นมามีความรู้สึกตัวกูของกูหรือเปล่า ซึ่งเป็นบทเรียนที่ลัดสั้นมาก เพื่อจะพิสูจน์ว่ามีความเห็นแก่ตัวได้ก็มาน้อยและทำอะไรเป็นการลดความเห็นแก่ตัวได้บ้าง ให้ศึกษาและฝึกฝนไปเรื่อยๆ เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติลงไปจริงๆ ทำลงไปจริงๆ และนามมากพอด้วยที่จะเห็นผลไม่ใช่เป็นเรื่องสามารถที่คิดนึก คาดหมายเอาได้ (Thammasapa, 1995 : 46) บทเรียนที่เป็นชีวิตหรือความเป็นอยู่ที่เป็นบทเรียนเรื่องความรู้จำว่าไม่มีกูของกู นี่เป็นความหมายที่ถูกต้องและเพียงอันเดียวของสวนโมกข์ พุทธ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ถ้าจะต้องรู้เรื่องนี้ตื่นก็จะต้องตื่นจากง่วง เหล่านี้นับว่าบวณที่เบิกบานที่สุดนั่นคือความว่าง

สิ่งที่มีชีวิตและเบิกบานแท้คือความว่าง ชีวิตอย่างเป็นชีวิตตั้งอยู่ดับไปนี้เป็นชีวิตปลอม ชีวิตกำมะลอ ชีวิตมายา ชีวิตในความโง่ ความหลงเพราะมันไม่ได้มีอยู่จริงเลยความว่างเท่านั้นที่มีอยู่จริงแล้วตลอดกาลและอนันตกาลถ้าใครสนใจเรื่องนี้ก็จะถึงหัวใจของพระพุทธศาสนา จะมีศีล สมาธิ ปัญญาที่แท้จริงและสมบูรณ์ที่สุดการสอนของท่านพุทธทาสมีหลากหลายวิธีเพื่อรู้แจ้งหรือละตัวกูของกูมุ่งหน้าสู่นิพพาน คือดับทุกข์ มีศาลาโรงธรรมที่สวนโมกข์อยู่หลังหนึ่งชื่อว่า “ศาลานางาม” เพราะภายในโรงธรรมจะมีแขวนโครงกระดูกไว้ เป็นโครงกระดูกเด็กผู้ชายผู้หนึ่งอดีตเป็นเทพเมืองเชียงใหม่ โดยมีสติเตือนใจไว้ว่า “งามอยู่ที่ผี ด้อยอยู่ที่ละ พระอยู่ที่จริง นิพพานอยู่ที่ตายก่อนตาย” ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่พบเห็นเจริญมรรณนุสติ พิจารณาถึง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สภาพที่ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงไปไม่มีตัวตนของสรรพสิ่ง คือพระไตรลักษณ์ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่าเป็น “พหุลาอนุสาสนี” คือถ้ารู้เรื่องนี้เพียงเรื่องเดียวก็จบหมดรู้หมด รู้แจ่มแจ้งเหมือนรู้พระไตรปิฎก 84,000 พระธรรมขันธ์ แจ่มแจ้งเรื่องนี้เรื่องเดียวก็คือแจ่มแจ้งหมด (Thammasapa, 1995 : 47)

6. พระนิพพานกับการเสนอแนะของท่านพุทธทาส ท่านได้กล่าวไว้ดีมากในหนังสือเล่มนี้ และในทัศนะอันหลากหลายของท่านมีอยู่หลายทัศนะเกี่ยวกับนิพพานกับชีวิตมนุษย์ว่า คำพูดที่เหมือนการสร้างพลังและให้ความหวังแก่สรรพสัตว์ที่เกิดมาในโลกธาตุนี้ว่าพระนิพพานนั้นคือ จุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิต หมายความว่า ชีวิตของสัตว์โลกคือ การเดินทางท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อย

ภพใหญ่เกิดมาหลายชาติ ซึ่งเป็นไปตามความผลึกใสของกิเลส จึงทำให้เกิดกรรมและวิบากต่อภพชาติไม่สิ้นสุดแต่ชีวิตทุกชีวิตย่อมจะถึงที่เดียวกันเพราะน้ำโดยธรรมชาติน้ำย่อมไหลไปสู่ที่ต่ำที่ลุ่มเอียงบรรดาธรรมทั้งหลายก็มีความลุ่มเอียงสู่ที่เดียวกันคือพระนิพพานแต่จะเร็วหรือจะช้าเท่านั้น ท่านได้ให้ทัศนะอีกว่าพระนิพพานเป็นของกลุ่มมนุษย์แม้แต่สัตว์ทุกดวงจิตมีโอกาสนี้ที่จะเข้าถึงสภาวะนี้ได้อย่างเท่าเทียมกันหากเหล่านั้นตั้งอยู่บนสัมมาทิฏฐิ ปฏิบัติธรรมพัฒนาชีวิตตามคำสอนของพระพุทธองค์ หรือตามหลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ความน่าอัศจรรย์บางอย่างก็จะเกิดขึ้น ถึงจะไม่ใช่นิพพานจริงแต่ก็จะได้ชิมลองนิพพานชั่วขณะหรือนิพพานสั้นๆ คำพูดนี้ท่านมักจะกล่าวโดยทั่วไปในหลายที่เพราะหวังและต้องการให้มนุษย์สนใจการเข้าถึงสิ่งนี้ คือ จิตเริ่มสงบหรือเกิดสมาธิบ้างแล้ว ย่อมเริ่มสัมผัสนิพพานสั้นๆ จึงถือได้ว่าท่านพุทธทาสท่านเป็นปราชญ์ ที่อธิบายคำยากๆ เอามาเป็นคำที่ง่ายๆ ทำทนายอยากให้ปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า นิพพาน

7. การเปรียบเทียบชีวิตคือ กองไฟที่ลูกโพล่งของท่านพุทธทาสว่า ชีวิตที่ลูกโพล่งได้ด้วยสิ่งหนึ่งคือไฟ อันประกอบไปด้วยไฟ 3 กอง คือ กามตัณหา 1 ภาวะตัณหา 1 วิภาวะตัณหา 1 กามตัณหา หมายถึง ความอยากในกามคุณทั้ง 5 ได้แก่ ตาได้เห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส กายสัมผัสต่างๆ มีความนุ่ม เป็นต้นและอารมณ์กระทบที่ใจ ท่านจึงได้กล่าวว่า สัตว์โลกถูกกักขังด้วยอำนาจกามคุณเราจึงติดเบ็ดหลงเป็นเหยื่อล่อของโลกมาตลอดโดยไฟมันเผาเราภาวะ

ค้นหา ความอยากเป็น อยากจะมีฐานะความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น ขึ้นไป อยากได้ อยากมีลาภ ยศ สรรเสริญมีชื่อเสียงเป็นคนเด่นดัง เป็นต้นและสุดท้ายมีแล้วไม่อย่างมีได้แล้วไม่อย่างได้เป็นแล้ว ไม่อยากเป็น คือ สภาวะแห่งวิภาวะค้นหา จึงเป็นที่มาของปัญหาการฆ่าตัวตายเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันอย่างมากมายไฟที่ลุกโพล่งทั้ง 3 ดวงจะดับลงได้เพราะต้องอาศัยการดับเชื้อแห่งไฟ คือ อวิชชา ถ้าทำลายอวิชชาได้หมดจดจิตก็จะถึงความดับคือการดับไฟราคะ โทสะ โมหะ และไฟแห่งค้นหา 3 กอง คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา โดยอาศัยมรรควิธีที่ถูกต้องตามหลักที่ว่าสัมมาทิฎฐิ ที่ถูกต้องย่อมเป็นผู้ทำไฟให้ดับสนิทลงได้ถึงนิพพานในที่สุด

8. ท่านได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดีมากว่า นิพพานกับการศึกษาเรื่องนิพพาน ควรจัดไว้ในฐานะเป็นสังคมวิทยา (Social Science) แขนงหนึ่ง เช่นเกี่ยวกับสังคมวิทยาแขนงอื่นๆ เช่น จิตวิทยา หรือวิทยาศาสตร์ เป็นต้น เป็นการนำเสนอที่ดี เพราะท่านอยากจะทำให้สังคมนำเรื่องพระนิพพาน มาตีแผ่ให้มากในทุกเพศทุกวัยทุกสาขาอาชีพทุกวงการไม่ใช่แค่พระเจ้าพระสงฆ์เท่านั้นที่ควรรู้เรื่องนิพพานแต่นิพพานเป็นเรื่องของทุกคนทุกชีวิตที่ควรจะต้องรู้ นำมาพูดมาถกมาวิจารณ์มาสมมนานกัน หรือพิจารณาปรึกษากันถึงปัญหาเรื่องนิพพาน แม้แต่คนที่ป็นชาวพุทธก็ยังไม่ค่อยจะรู้และเข้าใจถึงนิพพานกัน อย่างท่องแท้เลยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำความเข้าใจกันให้มากกว่านี้ หากทุกชีวิตทำความเข้าใจกับนิพพานและตั้งปณิธาน-อุดมคติกับการเกิดมาเพื่อสิ่งนี้ สักวันหนึ่งการแก้ปัญหาก็

ปัญหาจะหมดสิ้นเพราะทุกคนจะทำงานโดยปราศจาก ตัวกู-ของกู โดยสิ้นเชิงและอาชญากรรม ปัญหาทะเลาะวิวาท การเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระทำชั่วเรา ปัญหาฆ่าฆ่ากัน ยาเสพติด โรคภัยต่างๆ เช่น เอตส์จะหมดไปในที่สุดและทุกชีวิตในสังคมจะปลอดภัยปราศจากทุกข์และปัญหาโดยหมดจดโดยสิ้นเชิง เพราะผู้เข้าถึงนิพพานยังจะทำงานเพื่อสังคมและผู้อื่นไม่มีความเห็นแก่ตัวเลย

9. นิพพานที่ไม่เหมือนกัน (ความเหมือนที่แตกต่าง) นิพพานธาตุ 2 คือ 1) สอุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสมีเบญจขันธ์เหลือ อนุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ (Phra Prom Khunaporn (P.A. Puyutto), 2015 : 167) อีกมากมาย ดังปรากฏในที่ต่างๆ มีธัมมจักร เป็นต้น เช่น วิราโค ธรรมคาลัย คือ คลายกำหนดเครื่องร้อยรัด นิโรธ ความดับ คือ ดับเครื่องร้อยรัด จาโค ความสละเครื่องร้อยรัด ปฏิณิสัสโค คือ เลิกเครื่องร้อยรัด มหนิมมทโน การย่ำยีความเมา ปิสาสินโย การกำจัดความหิวกระหาย อาลัยสมุคโคโต การถอดถอนเกาะเกี่ยวเสีย วัฏฏปจเจโท การตัดเครื่องหมุนเวียน ตัณหกขโย การสิ้นความดิ้นรน (สิ้นตัณหา) วิราโค การคลายเครื่องร้อยรัด นิโรโธ การดับเครื่องร้อยรัด ดังนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่า นิพพานมี 2 อย่าง ดังกล่าวมาแล้วนิพพานที่ยังมีชีวิตอยู่หรือเบญจขันธ์เหลืออยู่ไม่เป็นที่สังเกตในหนังสือเรื่องนิพพานของท่านพุทธทาส แต่นิพพานที่ไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่นั้นท่านได้ให้ทัศนะว่า ดับสูญสิ้นไม่เหลือ ยากเลยหมายถึงไม่เหลืออะไรเลยแม้แต่คำว่า จิต ดังบางบทที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวไว้แล้วว่า การดับสนิทของดวงชีวิตในระยะแรกก็คือ การที่อวิชชา

ตัณหา กรรม ถูกทำลายลงหมดด้วยอำนาจ อริยมรรคญาณอันสูงสุดยังเหลืออยู่แต่คือนามรูป การที่เชื่อว่าวิญญานหรือจิตของพระองค์เป็น อมตะคอยเฝ้าดูพวกเราหรือโลกอยู่มาจนบัดนี้นั้น เป็นของขบขันเหลือเกิน เคยมีมาแล้ว พระอรหันต์ แดกกายทำลายขันธ (ตาย) แล้วไม่ขาดสูญ คือ อนุปาติเสสนิพพาน ธาตุ อันเป็นอมตะธรรมของท่านมิได้ขาดสูญสิ้นตามเบญจขันธ์ไปด้วยมีปรากฏ ในยมกสูตร (Pali Tripitaka 17/198/136) ว่าด้วย พระชีณาสพตายแล้วสูญหรือไม่ มีใจความว่า สมัยหนึ่งท่านพระสารบุตรอยู่ที่วิหารเชตวันอาราม ของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีใกล้พระนคร สาวตลธิ ก็โดยสมัยนั้นแล ยมกภิกษุเกิดทิฐิชั่วช้าเห็นปานนี้ ว่า “เราย่อมรู้ถึงทั่วธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแล้วว่า พระชีณาสพเมื่อตายไปแล้วย่อม ขาดสูญ ย่อมพินาศ ย่อมไม่มีอีก” พระสารบุตร จึงกล่าวว่า “ท่านยมก ในปัจจุบันนี้เองที่ตรงนี้ ท่านยังคงหาตถาคตที่แท้จริงมิได้ ควรหรือที่ท่าน กล่าวถลองว่า” ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมตามที่พระผู้มี พระภาคเจ้าตรัสไว้แล้วว่า “พระผู้เป็นพระชีณาสพ เมื่อตายไปแล้วก็จะขาดสูญหายสิ้นไม่มีอยู่อีก” พระยมกได้สดิว่า พระตถาคต พระอรหันต์มิใช่ เบญจขันธ์ แต่เป็นพระนิพพานธาตุ (อนุปาติเสสนิพ พานธาตุ/อนุปาติเสสนิพพานธาตุ) อันเป็นอมต ธรรมที่ไม่ตายตามเบญจขันธ์ไปด้วย จึงได้บรรลุ ธรรมในบัดนั้นเอง

ตัวอย่าง พระธรรมเทศนาของพระสุ ปฎิปันโน ที่ สาธุชนเป็นอันมากยอมรับนับถือหลาย ท่านต่างแสดงทัศนะต่อพระนิพพาน ดังนี้

1. หลวงพ่อวัดปากน้ำ พระมงคลเทพมุนี

(สด จนทสโร) “ส่วนกายของพระอรหันต์ ถ้าเข้าถึง พระอรหันต์ ก็เป็นนิจจัง สุขัง อตตะแท้ๆ กายธรรม ก็มีขันธเหมือนกัน แต่เป็นธรรมขันธท่านไม่เรียก เบญจขันธ์ เป็นธรรมขันธเสีย” มีธาตุเหมือนกัน เป็นวิราคธาตุเป็นธรรมไปทั้งก่อน เพราะฉะนั้น กายธรรมพระอรหันต์เป็นนิจจัง สุขัง อนัตตา หมด ทั้งก่อน กายพระอรหันต์ละเอียดก็เป็นนิจจัง สุขัง อนัตตาหมดทั้งก่อน

2. หลวงปู่มั่น ภูริทัตตมหาเถร ได้แสดง โวหารธรรมว่าพระชีณาสพเจ้าทั้งหลายดับโลก 3 รุ่งโรจน์อยู่คือ ทำการพิจารณาและบำเพ็ญเพียร เป็นภาวิโต พหุลิกโต คือ ทำให้มาก เจริญมาก จนจิตมีกำลังสามารถพิจารณาสมมุติทั้งหลาย ทำลายสมมุติทั้งหลายลงไปได้เป็นอกิริยา ก็ย่อมดับ โลกการได้ การดับโลก 3 นั้น ท่านชีณาสพเจ้าทั้งหลายมิได้เหาะขึ้นไปในกาโมโลก รูปโลก อรูปโลก เลยทีเดียวคงอยู่กับที่นั่นเอง แม้พระบรมศาสดา ของเราก็เช่นเดียวกัน พระอรหันต์ประทับนั่งอยู่ ณ คงไม่โพธิ์พฤษ์แห่งเดียวเมื่อจะดับโลก 3 ก็ได้ เหาะขึ้นไปในโลก 3 คงดับอยู่ที่จิตของตนจน ทำลายกิริยา คือ ตัวสมมุติหมดสิ้นจากจิตยังเหลือ แต่กิริยา คือ นิโรธธาตุ/พระนิพพานธาตุ/เป็นฐิติ จิต ฐิติธรรม อันไม่รู้จักตาย (อมตธรรม) ฉะนั้นแล

3. หลวงปู่ชอบ ฐานสโม วัดป่าโคกมน ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ได้กล่าว ไว้ว่า “นิพพานไม่ได้สูญ ไม่ได้อยู่ตามที่โลกคาด คเนหรือเดากัน ทำจริงจะได้เห็นของจริง รู้จริง และจะเห็นนิพพานเอง เห็นพระพุทธเจ้าพระธรรม พระสงฆ์ เห็นครูบาอาจารย์ที่ท่านบริสุทธิ์เองและ หายสงสัยโดยประการทั้งปวง”

3. ประเด็นที่ควรนำมาปรับปรุงเพื่อเกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องนิพพาน

หนังสือเล่มนี้เกิดขึ้นได้ด้วยผลงานของผู้เป็นปราชญ์ที่สังคมในประเทศและต่างประเทศให้การยอมรับ และตัวของท่านได้ใช้ชีวิตทั้งชีวิตในการศึกษาค้นคว้าทั้งเรียนสู่การปฏิบัติจริงจนมีปณิธานธรรมและอุดมการณ์เพื่อดับทุกข์และพ้นทุกข์ ในการปฏิบัติของท่านดังที่ทราบแล้วในเบื้องต้น ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ปฏิบัติตนเป็นที่พอใจ จนได้ประกาศสั้นๆ ว่า “พุทธทาส” แต่ยังไม่เสียเมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จบก็ยังมีบางประเด็นที่ควรเพิ่มเติมหรือเสนอแนะเพื่อประโยชน์ของผู้อ่านต่อไป อันจะเกิดความรู้เข้าไปสู่ความเข้าใจในเรื่องนิพพานหรือการปฏิบัติตนจนกระทั่งถึงนิพพาน

1. หนังสือเรื่อง นิพพานนี้เป็นผลงานของท่านพุทธทาส ยังมีบางส่วนที่ควรใช้ศัพท์หรือภาษาที่ควรจะง่ายแก่การเข้าใจ เพราะคิดว่าคนที่เพิ่งเริ่มศึกษาพระไตรปิฎกหรือคนที่ศึกษารธรรมในเบื้องต้นหรือเพิ่งศึกษา แม้แต่คนที่ศึกษามานานในบางประเด็นคงไม่เข้าใจและมีติดต่อภาษาธรรมท่านอยู่ดี เช่น ในบทความที่ว่า “ภาวะแห่งนิพพานและการนิพพานปรากฏขึ้นในโลกเป็นครั้งแรก เพราะการเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เข้าถึงความดับสนิทแห่งความเร่าร้อน เป็นต้น นั้นเป็นบุคคลแรกในโลก การเกิดของพระองค์ก็คือการประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน รวม 3 อย่างนั่นเอง ฉะนั้นการประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานจึงเป็นอันเดียวกันแล้วก็ป็นวันชนะของโลก ในประเด็น

นั้นหากผู้อ่านไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ย่อมเกิดความสงสัยแน่ ว่าทั้ง 3 เหตุการณ์เป็นอันเดียวกันได้อย่างไร จึงควรจะมีการขยายความให้ชัดเจน” (Buddhadasa Bhikkhu, 1999 : 98)

2. ประเด็นท่านเปรียบเทียบจิต ก็คือการไหลเวียนของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของนามธรรมชนิดหนึ่งเท่านั้น ลักษณะอันนี้เปรียบเทียบได้กับความตั้งอยู่ของปรมาณูอันหนึ่งๆ คือ ปรมาณูอันหนึ่ง แห่งมวลปรมาณูที่จะรวมเข้าเป็นเนื้อของธาตุดังใดอย่างหนึ่งนั้น ทุกๆ ปรมาณูมันประกอบด้วย มวลรูป (Proton) ตั้งเป็นศูนย์กลาง วิชรูป (Electrons) หมุนอยู่รอบๆ มวลรูปนั้น ตามที่ว่าง (Vacuum) รอบๆ มวลรูป ความมีอยู่แห่งปรมาณูอันหนึ่งๆ ต้องหมายถึง ความที่ของ 3 อย่างสัมพันธ์กันอยู่ ซึ่งเป็นศัพท์วิทยาศาสตร์ที่ท่านจะเปรียบเทียบให้มองเห็นจิตและการทำงานของจิตมันเป็นศัพท์วิทยาศาสตร์ยากมากที่จะเข้าใจ

3. นิพพานของท่านพุทธทาส ท่านได้กล่าวถึง นิพพานและชีวิตกับนิพพานไว้ได้ดีมาก แต่ยังขาดวิธีการปฏิบัติเพือนิพพาน เพราะท่านได้กล่าวไว้เฉพาะจิตที่ทำถึงแล้วซึ่งนิพพาน ความหมายของนิพพานที่แสดงเข้าใจง่าย ชวนอยากให้เข้าถึง เช่น นิพพานจะต้องถึงตอนเป็นไม่ใช่ตอนตามหรือเดี๋ยวนี้นี้ ขณะนี้ สะท้อนให้เห็นความต้องการของท่านอยากให้ผู้อื่นชิมลองรสนิพพานในตอนเป็นๆ ระบบการศึกษาฝึกฝนพัฒนาเพื่อสู่นิพพาน เรียกชื่อว่า ไตรสิกขา คือการศึกษา 3 ส่วนจัดลำดับเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา และเทียบกับมรรคได้ดังนี้ 1) สัมมาทิฐิ 2) สัมมาสังกัปปะ จัดเป็นปัญญา 3) สัมมาวาจา 4) สัมมากัมมันตะ 5) สัมมาอาชีวะ

จัดเป็นศีล 6) สัมมาวายามะ 7) สัมมาสติ 8) สัมมาสมาธิ จัดเป็นสมาธิ

การพัฒนาองค์ธรรมภายในก็คือการพัฒนาของชีวิต ซึ่งเป็นกระบวนการของธรรมชาติที่ดำเนินไปตามทางวิธีแห่งมรรคและเมื่อพูดโดยรวมก็กล่าวว่า มรรคนั้นเริ่มด้วยปัญญาและจบลงด้วยปัญญาเบื้องต้น เริ่มด้วยความรู้ความเข้าใจที่เป็นความเชื่อตามเหตุผลก่อน ซึ่งเรียกว่า สัมมาทิฐิ ความรู้ความเข้าใจนี้ค่อยๆ เจริญยิ่งขึ้นจนกลายเป็นความรู้ความเห็นด้วยปัญญาของตนจริงๆ โดยสมบูรณ์ ซึ่งชื่อเรียกว่า สัมมาญาณตามแนวนี้ สัมมาทิฐิ จึงจะเป็นสะพานเชื่อมที่ทอดจากอวิชชาไปสู่วิชชา เมื่อเกิดสัมมาญาณมีวิชชาแล้วย่อมหลุดพ้นเป็น วิมุตติ (Phra Prom Khunaporn (P.A. Puyutto), 2001 : 226)

4. สรุป

นิพพาน ตามความหมายคือ การดับกิเลสและกองทุกข์เป็นโลกุตระธรรมและเป็นจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

นิพพานธาตุ ภาวะแห่งนิพพานหรือ

นิพพานธาตุ 2 คือ 1) สอุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสมีเบญจขันธ์เหลือ 2) อนุปาทิเสสนิพพาน ดับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ

นิพพานท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านต้องการให้มนุษย์หันมาสนใจทำความเข้าใจสนใจศึกษาเกี่ยวกับความหมายแห่งนิพพานซึ่งอยู่กับทุกคนรอบทุกคนอยู่ทุกที่ทุกเวลา แต่มีสิ่งหนึ่งมาห่อหุ้มคืออวิชชา จึงไม่ทราบไม่เข้าใจถึงพระนิพพานและท่านมุ่งหวังให้เราได้เข้าใจว่านิพพานต้องขณะมีชีวิตอยู่ไม่ใช่รอเมื่อสิ้นลมแล้ว และทุกคนมีโอกาสดำเนินไปถึงได้ดังคำกล่าวของท่านว่า “นิพพาน มีความหมายเป็นความดับสนิทแห่งความเร่าร้อน เผลอความสับสนแห่งความยุ่งยาก และความผูกพันร้อยรัดอยู่ในใจของมนุษย์ โดยตัดต้นเหตุของความเป็นอย่างนั้นเสียได้สิ้นเชิงความเป็นอย่างนี้ มีอยู่อย่างอนันตกาล คือมีอยู่ในที่ทุกแห่งทุกเวลา พร้อมทั้งจะปรากฏเข้าจิตที่ปราศจากกิเลสอยู่เสมอ จึงกล่าวว่านิพพานมีสภาพที่นิรันดร์มีอยู่ในทุกที่ทุกแห่งทุกเวลาอย่างไม่ขาดระยะใกล้ชิดติดอยู่กับตัวเราในวิมุตติธรรมนี้เอง หากแต่เข้าไม่ถึงหรือมองไม่เห็นเพราะจิตมีกิเลส ซึ่งเป็นเปลือกห่อหุ้มอยู่ หวังว่าทุกคนคงถึงสภาวะนี้คือ นิพพาน”

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (1999). *Nirvana Bhutan Bhikkhu*. Bangkok : Amy Trading Ltd.
- Phra Phuthṭha P. Piy ṭhera. (1993). *Pathrūp siththi. Pæl doy Phra mḥāṭhātu molī*. Bangkok : Mahachulalongkorn Printing College.
- Phra Prom Khunaporn (P.A. Puyutto). (2001). *Buddhist Scriptures*. Edition 12. Bangkok : Thammasapa Printing House.
- _____. (2015). *Dictionary of Buddhist Terms*. Edition 26. Bangkok : Imprint Affiliated Companies Permanent Home Printing Co., Ltd.

Publisher. (1999). *Healthy mind Nipphān*. Bangkok : Amy Trading Co., Ltd.

Thammasapa. (1995). *Follow the path of the Dharma*. Bangkok : Thammasapa Printing House.